

Мәлімет редакцияға түсті: 14.02.2018

АБДИМОМИНОВА, Д.К.

РОЛЬ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАНҒЫРУ» В ДУХОВНОМ РАЗВИТИИ СТУДЕНТОВ

Духовная культура будущих специалистов отражается в обширной базе знаний, способности использовать приобретенные эти знания в повседневной жизни, а так же в уважении к своей стране, национальности, малой и большой родине.

В этой связи, в статье подчеркивается необходимость духовного воспитания студентов в высших учебных заведениях.

Обсуждается образовательный процесс и содержание учебного процесса, а также ряд вопросов работы со студентами в духе духовной модернизации. Определена роль профессиональных навыков и потребность в духовной культуре будущих специалистов.

Ключевые слова: духовное возрождение, будущая ориентация, патриотизм, нравственность и духовность;

ABDIMOMINOVA, D.K.

THE ROLE OF THE REALIZATION OF THE PROGRAM «RUKHANY ZHANGIRU» IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF STUDENTS

The spiritual culture of future specialists is reflected in the extensive knowledge base, the ability to use this knowledge in everyday life, as well as in respect for one's country, nationality, small and large homeland.

In this regard, the article emphasizes the need for spiritual education of students in higher educational institutions.

The educational process and content of the educational process are discussed, as well as a number of issues of working with students in the spirit of spiritual modernization. The role of professional skills and the need for the spiritual culture of future specialists have been determined.

Keywords: spiritual revival, future orientation, patriotism, morality and spirituality;

ӘОЖ 323

Күзембайұлы, А.,

тарих ғылымдарының докторы, профессор

Әлібек, Т.,

тарих ғылымдарының кандидаты, профессор

ҚМПИ, Қостанай қ., Қазақстан

Ғабдрахимова, Ә.,

әлеуметтік-гуманитарлық факультеттің

4 курс студенті,

ҚМПИ, Қостанай қ., Қазақстан

ҚАЗАҚ САЯСАТТАНУ ҒЫЛЫМЫНЫҢ НЕГІЗІН ҚАЛАУШЫ

Түйін

Мақала Қазақстан Республикасы саяси ғылымының негізін қалаушы, тарих ғылымдарының докторы, профессор ҚР Саясаттану академиясының президенті Тлеміс Глеуғабылұлы Мұстафинге арналған. Авторлар Т. Мұстафиннің мемлекетімізде саясаткерлерді даярлаудағы ұйымдастырушылық қабілеттерін айқындап, өмірбаянынан қысқаша деректер келтіреді.

Мақаланың мәнін ашатын сөздер: саясаттану, ғылыми үйірмелер, әлеуметтанулық зерттеулер, инновациялық әдістер.

Өткен жылғы сәуір айындағы еліміздің бас газеті «Егеменді Қазақстан» газетінде жарияланған мақаласында ел Президенті Н.Ә.Назарбаев «Жаңа гуманитарлық білім беру мәселесіне ерекше назар аударды. Ол «біз тарих, саясаттану, әлеуметтану, философия, психология, мәдениеттану және филология ғылымдары бойынша студенттерге толыққанды білім беруге қажетті барлық жағдайды жасауға тиіспіз. Гуманитарлық зиялы қауым өкілдері еліміздің жоғары оқу орындарындағы гуманитарлық кафедраларды қайта қалпына келтіру арқылы мемлекеттің қолдауына ие болады. Бізге инженерлер мен дәрігерлер ғана емес, қазіргі заманды және болашақты терең түсіне алатын білімді адамдар да ауадай қажет» [1] деп жоғары оқу орындарындағы қоғамдық пәндердің қажеттілігіне аса мән берді.

Тәуелсіз елдің тәуелсіз саясаты болуы баршамызға мәлім. Кеңес заманында саясаттың өзі марксизм-ленинизм шырмаунан шыға алмады. Өткен ғасырдың соңғы ширегінде мәңгілік деп есептеп жүрген коммунистік идеологиясының қиюуы қашып, берекесі кете бастады. Оның идеалдарына халық сенімсіздік туғыза бастады. Бұл үрдіс 1986 жылғы Алматы және басқа да қалалардағы жастар қозғалысынан көрініс тапты. Кейбір оқу орындарында студенттер марксизм ілімін оқудан бас тартты. Олар шет елдердің оқу орындарында оқытылатын саясаттану, әлеуметтану сияқты пәндерді оқу жоспарына кіргізуді талап ете бастады.

Өмірдің өзі қоғамдық пәндер алдына өз талаптарын қоя бастады. Осыған орай жоғарғы оқу орындарының алдыңғы қатарлы профессор-оқытушылары тығырықтан шығар жол іздеді. Солардың бірі биыл тірі болса 90 жасқа толатын тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасының саяси ғылымдар академиясының президенті, Қазақстан жоғары мектебінің еңбегі сіңген қызметкері, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде еліміздегі алғашқы саясаттану кафедрасының негізін қалаушы Мұстафин Тілеміс Тілеуғабылұлы. Бірақ тағдырдың жазуымен дәл 70-ке толған күні дүниеден озды [2].

Мұстафин Тілеміс Тілеуғабылұлы 1928 жылы ақпан айының 4 жұлдызында еліміздің солтүстігінде жатқан Қостанай облысы, Меңдіқара ауданы, Лаба (Ұлы оба) атты кішкентай қазақ ауылында мұғалім отбасында дүниеге келген [3]. Әкесі Тілеуғабыл, өз уақытында туған өлкесіндегі танымал қазақ зиялылары мен халық ағартушыларының бірі, Ыбырай Алтынсарин ізін басқан, көптеген шын мәнінде халық мұғалімі болған, ауыл зиялыларының бірі еді. 1925-1926 жылдары Омбы қаласында білім алған Тілеуғабыл еліне оралып орыс тілі мен әдебиетінен ауыл мектептерінде сабақ береді. Әкесі Мұстафаның орташа дәулеті болатын. Соған қарамастан ол репрессияға ұшырап, алдымен Қостанай түрмесінде екі жыл отырып, кейін Алматыға жер аударылады. Екі жылдан кейін дүние салған Мұстафа Қарадөң деген жерде жерленген [4].

Әке жолы балаға да үлгі болды. Отбасының рухани ұстанымы болашақ профессордың өмірлік мақсаттарын айқындап, мамандық таңдауына игі әсерін тигізді. 1943 жылы Тілеміс Тілеуғабылұлы Меңдіқара педагогикалық училищесіне оқуға түсті [5]. Ол кезде 1940 жылы Боровское қазақ орта мектебінің базасында ашылған «Казпед» деген аты бар оқу орны Қостанай-Торғай өңірінің зиялы қауымының алтын ұясына айналған еді. Оқу орнын әр жылдары Қаражігітов Нұрмағамбет Оразғалиұлы (1940 – 1945 ж.ж.), Дәненов Жұмағали Сәдуақасұлы (1946 – 1953), Струтовский Игорь Иванович (1964 – 1976 ж.ж.) сияқты өз ісінің мамандары басқарды. Оның төрт бірдей түлегі (Қозыбаев М.Қ., Мұстафин Т.Т., Жұмасұлтанов Ә.Ж., Смағұлов О.) тарих ғылымдарының докторы болды [6].

1946 – 1951 жылдар аралығында ол сол кезде қазақтың маңдайына біткен жалғыз университет С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің тарих факультетінде білім алады. Студенттік шағында ғылыми үйірмелерге белсенді қатысып, алғашқы ғылыми баяндамаларын жасайды. Жоғары курстарда ол тарих факультетінде студенттік ғылыми қоғамының көшбасшыларының бірі болды [7].

Университетті үздік аяқтаған Тілемісті министрлік Ташкент қаласындағы Ленин атындағы Орта Азия мемлекеттік университетінің жанындағы жоғары оқу орындары оқытушыларының біліктілігін арттыратын біржылдық курсқа жіберді. Курс тыңдаушысы ретінде ол оқуы мен Өзбекстанның партия мектебіндегі оқытушылық қызметін қатар алып жүрді.

Оның өмірінің Қарағанды дәуірі шығармашылық жетістіктерге толы болды. 1952 – 1975 жылдары ол Қарағанды мемлекеттік медицина институтында қызмет істеді [8]. Бұл жерде ол қатардағы оқытушыдан кафедра меңгерушілігіне дейін өсті. Кандидаттық, докторлық диссертацияларын қорғады, институттың, қаланың және облыстың қоғамдық өміріне белсене араласты. Екі тілді де терең меңгерген, өте шешен сөйлейтін адам еді. Әлі есімде, өткен ғасырдың 70 - жылдары Қарағанды қаласында қоғамдық пәнер оқытушыларының облыстық семинарлары жиі өтіп тұратын.

Соның бірін Қарағанды металлургия комбинаты партком хатшысы Н.Ә. Назарбаев және Т.Т. Мұстафин екеуі өткізді. Үш сағаттық мәжілістің қалай өткенін білмей қалдық. Екеуі жарыса сөйлеп бізді ойландырған көп сұрақтарға жауап берді [9].

1975 жылы Тілеміс Тілеуқабылұлы әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетіне ауысты. Әуелі, Университет жанындағы қоғамдық ғылымдар оқытушыларының біліктілігін арттыру институтында кафедра меңгерді. Ол басқарған жылдары кафедра ғылыми және әдістемелік жұмыстар бойынша үздік нәтижелер көрсетіп, байқауларда жүлделі орындарға ие болады. 80-жылдары Т.Т. Мұстафиннің жетекшілігімен кафедра бірнеше әлеуметтанулық зерттеулер жүргізді, кейіннен олардың нәтижелері Алматы және Өскемен қалаларындағы ірі жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындарының әлеуметтік даму жоспарына негіз болды [10].

1987 жылдың наурыз айы мен 1988 жылдың қараша айы аралығында Т.Т. Мұстафин әл-Фараби атындағы ҚазМУ-да оқу жұмысы жөніндегі проректор қызметін атқарды. Ол факультеттердің әдістемелік комиссияларының рөлін арттыруға бағытталған және оқытуға инновациялық әдістерді енгізу бойынша көптеген жұмыстарды жүзеге асыруға атсалысты [11].

Ол елде және әлемде болып жатқан үдерістерден ешқашан тыс қалған емес. Осыған байланысты Т.Т.Мұстафин 1991 жылы әл-Фараби атындағы ҚазМУ-дың философия, саясаттану және психология факультетінде арнайы бөлім ашыты. Осы уақытта Т.Т. Мұстафин қоғамда болып жатқан үдерістерді аналитикалық талдап, ғылыми ізденістерге бағыт-бағдар беріп отырды. 90-жылдары Мұстафиннің бастауымен саясаттану бойынша алғашқы оқу бағдарламалары жасалынды. Саясаттануды ғылым және оқу пәні ретінде қалыптастыруда академиялық мәселелер туындады. 90-жылдардың басында бұл мәселелерге аса көңіл бөлінбеді. Тілеміс Тілеуқабылұлы бұл мәселелерді көріп қана қоймай, саясаттанудың гуманитарлық және қоғамдық ғылымдар жүйесіндегі рөлі мен орны, оның ғылым ретіндегі пәні, басқа ғылымдармен ұқсастықтары мен айырмашылықтары туралы орынды сауалдар қоя білді. Саясаттанудың ЖОО-да оқу пәні ретінде өз орны белгіленгенімен, жаңа ғылымды тану үшін жалпы әдіснамалық негіз бен оқыту әдістемесін жетілдіру қажеттігі туындады.

Белгілі саясаткер әрі қоғам қайраткері Қ.Сұлтанов өзінің ұстазын былай деп еске алады «Еліміздің мемлекеттік тәуелсіздігін ерекше қуанышпен қарсы алған ғалым жаңа заманның алғашқы күндерінен бастап бүкіл тарихқа, тарихи білімге, гуманитарлық білімге жаңа, тәуелсіз Қазақстан тұрғысынан зерделі зейін қою қажеттігін айтып, саяси ғылым саласын қалыптастыруға бастамашы бола білді» [12].

Т.Т. Мұстафин әлем таныған ғалым. Ол шетелдік ғалымдармен тығыз байланыста. Оклахома университетінің студенттеріне екі рет лекция оқыды, Шет елдерде өткен «дөңгелек үстелдерге» қатынасып, онда Қазақстандағы саяси үдерістер жөнінде баяндамалар жасады. Сонымен қатар жақын шет елдердегі өз әріптестерімен де қарым-қатынас жасап тұрады, Қырғызстан ұлттық университетімен бірлесіп халықаралық семинарлар өткізді, ғылыми мақалалар жинағын шығарды. Қазақстан-Америка-Қырғызстан ғалымдарымен – «Политология, политика и современность» атты оқу құралының жарық көруі – осындай байланыстың нәтижесі [13].

Ұстаздың жолын шәкірттері жалғастыратыны белгілі. Ол азғантай уақыттың ішінде 29 шәкіртінің ғылыми атақ алуына септігін тигізді. Олардың ішінде мына төмендегі тұлғаларды атап өтуге болады: И.Н. Тасмағамбетов, К.Е. Кушербаев, К.С. Султанов, А.Х. Бижанов, М.С. Машан, Е.Т. Карин, Е.Ж. Ба Султанов, А.Х. Бижанов, М.С. Машан, Е.Т. Карин,

Е.Ж. Ба.С. Машан, Е.Т. Карин, Е.Ж. Ба.С. Машан, Е.Т. Карин, Е.Ж. Ба. Машан, Е.Т. Карин, Е.Ж. Ба Машан, Е.Т. Карин, Е.Ж. Ба, Е.Т. Карин, Е.Ж. Бабакумаров, С.К. Кушқумбаев [14].

Профессор Мұстафин Т.Т. 274 еңбектің, соның ішінде саясаттану бойынша 5 монография мен 2 оқулықтың авторы. 15-тен астам ғылыми мақалалар, конференция материалдары мен дөңгелек үстелдер жинақтарының бас редакторы. Оның ғылыми жетекшілігімен 25 кандидаттық және 4 докторлық диссертация қорғалды. 1980-1988 жж. аралығында саяси ғылымдар кеңес қауымдастығы Президиумы Қазақстан бөлімінің мүшесі. ҚР жаратылыстану ғылымдары мен әлеуметтік ғылымдар академиясының академигі болып сайланды. Үкімет оның бұл еңбегін жоғары бағалап “Құрмет белгісі” орденімен, “Ерен еңбегі үшін” медалімен, “КСРО Жоғары мектебі” белгісімен марапаттады. Табысты лекторлық қызметі үшін оның есімі “Білім” қоғамының Құрмет кітабына енгізілген. ҚазКСР Жоғарғы мектебінің еңбек сіңірген қызметкері деген атағы да бар [15].

Әдебиеттер тізімі

Назарбаев, Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру [Мәтін] / Н.Ә. Назарбаев // Егеменді Қазақстан. 2017, 12 сәуір.

Өкінішсіз өмір [Мәтін] / Қостанай: «Центрум» ЖШС, 2015. – 77 б.

Наурызбаева, Э. Мұстафин Тілеміс Тлеуғабылұлы [Мәтін] / Э.Наурызбаева/ Ашамайлы-керей Танаш баба шежіресі. – // Қостанай: «Центрум» ЖШС, 2011. – 342-343 бб.

Наурызбаева, Э. Мұстафаұлы Тлеуғабыл [Мәтін] / Э.Наурызбаева/ Ашамайлы-керей Танаш баба шежіресі. – // Қостанай: «Центрум» ЖШС, 2011. – 341 б.

Лұқпанов, А.И. Қазақстандық саяси ғылымның атасы [Мәтін] // Тілеміс Мұстафин / Құрастырушылар: Г.Ө. Насимова, Г.Б. Әскеева, Н.А. Сайтова. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 49 б.

Күзембайұлы, А., Әлібек, Т. Ұлы обаның ұлы тұлғасы [Мәтін] /А.Күзембайұлы, Т.Әлібек// Нұрлы таң, 2018, 3 ақпан

Алибек, Т. Самородок из аула Лаба [Мәтін] /Т.Алибек // Костанайская новость.2018, 4 февраля

Наурызбаева, Э. Мұстафин Тілеміс Тлеуғабылұлы [Мәтін] / Э.Наурызбаева // Ашамайлы-керей Танаш баба шежіресі. – Қостанай: «Центрум» ЖШС, 2011. – 343 б.

Профессор Аманжол Күзембайұлы естелігінен.

Утешов, С.К. Человек неутомимой энергии [Мәтін] / С.К.Утешов // Тілеміс Мұстафин / Құрастырушылар: Г.Ө. Насимова, Г.Б. Әскеева, Н.А. Сайтова. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 64 б.

Мұстафин Тілеміс Тілеуқабылұлының ғылыми-педагогикалық қызметі туралы [Мәтін] // Тілеміс Мұстафин / Құрастырушылар: Г.Ө. Насимова, Г.Б. Әскеева, Н.А. Сайтова. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 9 б.

Сұлтанов, Қ.С. Еліміздегі саяси ғылымдар саласындағы зерттеулердің негізін қалаған тұлға [Мәтін] / Қ.С. Сұлтанов // Тілеміс Мұстафин / Құрастырушылар: Г.Ө. Насимова, Г.Б. Әскеева, Н.А. Сайтова. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 21-24 бб.

13.Темирболат, Б.Б. Памяти профессора Мустафина [Мәтін] / Б.Б.Темирболат // Тілеміс Мұстафин / Құрастырушылар: Г.Ө. Насимова, Г.Б. Әскеева, Н.А. Сайтова. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 33 б.

14. Шаукенова, З.К. Тлемису Тлеугабловичу Мустафину – ученому, учителю, человеку посвящается [Мәтін] / З.К. Шаукенова // Саясат. – 2008. – № 4. – С. 4–5.

15. Мұстафин Тілеміс Тілеуқабылұлының ғылыми-педагогикалық қызметі туралы [Мәтін] // Тілеміс Мұстафин / Құрастырушылар: Г.Ө. Насимова, Г.Б. Әскеева, Н.А. Сайтова. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 10 б.

Мәлімет редакцияға түсті: 05.03.2018

КҮЗЕМБАЙҰЛЫ, А., ӘЛІБЕК, Т., ҒАБДРАХИМОВА, Ә. ОСНОВАТЕЛЬ КАЗАХСКОЙ СОЦИАЛОГИЧЕСКОЙ НАУКИ

Статья посвящена основоположнику политической науки Республики Казахстан, доктору исторических наук, профессору, президенту Академии политологии РК Тлемису Тлеугабловичу